

el darrer; aquest ja es troba al peu del port de *Pimorent* (art. supra), frontera de Catalunya amb la vall francesa de l'Arieja.

PORTA es troba riu avall, uns 4 k. al Sud de *Portè*, a la confluència amb la vall de Campcardós, que baixa cap a Andorra.

PRON. LOCAL: *põrtə* oït allí mateix, 1931 (exc. 172) i en l'enq. de 1959 (XXIII, 77-84); en la qual vaig recollir molta toponímia menor.¹

MENCIONS ANT. 1359: *Porta* (CoDoACA XII, 86); 1423: *Porta* (Valls Tab., *Priv. Àneu*, 353).

Ponsich (*Top.* 145), hi afegeix més mencions, totes amb la forma *Porta*, a. 1269, 1375, 1628, 1632.

PORTÈ. Pron.: *purté*, amb *e* oberta unànime: oït a Puigcerdà i a molts pobles de la Cerdanya central, 1930, 1935 etc.; en el poble mateix, 1931 (exc. 172); a Soldeu (1954); i a tots els pobles de la Vall, en les enqs. de 1959, entre elles la de *Portè* (XXIII, 86-93).

MENCIONS ANT. 1288: «*Portea*, --- cortalia de *Portea*» (Alart, *Not. hist. Com. Rouss.*, I, 155); 1297: «apud *Porteam*» (Valls Tab., *Priv. Àneu* 337); 1359: *Portea* (CoDoACA XII, 86); 1395: *Portea* (Valls Tab., o.c. 373); Ponsich (*Top.* 145) hi afegeix: 1357: «ses cases de *Portea*», i 1375: *Portea*.

ETIM. L'explicació de *Porta* no presenta en si gaire dificultat ni escrupol lingüístic,² essent, junt amb *Portè*, llocs situats en el fons de pregones acongostades valls que donen pas a l'e n t r a d a a Cerdanya des de França i Andorra. Però en *Portè* hi ha, una terminació excepcional, si més no, que sense descartar aquesta idea planteja un ver problema; i així el problema, en cert grau, s'estén a *Porta*. Car sens dubte té raó Pau Vila en opinar (en el llibre *Cerdanya*) que són noms solidaris, perquè apareixen junts en el terreny i en els docs., i que podem creure coexistents des de temps immemorials; per més que no n'abundi gaire la documentació, com correspon a llur grandària relativament escassa i situació tan remota: incomparablement menys que de Puigcerdà (que tot just apareix 90 anys abans) i que els pobles que en depenen (Ix etc.).

De la solidaritat lingüística dels dos noms, i els dos llocs, ara en veig una prova eloqüent en un precís doc. de 1380, recollit per Ponsich (*Top.* 165), en què la comarcada de *Portè* i *Porta* és designada en conjunt amb el nom *Tremes Portes*. És clar que es tracta de INTER AMBAS PORTAS: en passar per *Entramesportes* va eliminar-s'hi *En-* per deglutinació de la pseudo-preposició *en* (tal com en INTER AMBAS AQUAS > *Tremesaigues* llocs d'Andorra i de Bigorra, *Tramaestilla* INTER AMBA CASTELLA de la Vall de Tena, *Tremessàs* o *Transàs* INTER AMBO SASSOS, *E.T.C.* II, 16, 25 i 182-3). D'on es dedueix palesament que sentien *Portè*, substancialment, com una altra 'porta' pariona

i bessona de la de més avall: el poble de *Porta*. Així doncs el problema es redueix a l'explicació i origen de l'excepcional terminació de *Portè*. Hi ha almenys una premissa clara. Aquesta -è és contracció de -ea: *Portea* grafia unànime en les 6 mencions antigues que se n'han trobat, des del S.XIII. Contracció com en *La Malè* < *Malea*, -esa (art. supra) recordem, també, la variant *Grandè* / -esa. Però com que l'explicació de -ea és realment una qüestió difícil, fins enigmàtica, sense precipitar-nos exposarem tres conjetures, més o menys sostenibles totes:

A) Mirem-ho així: que a l'alta vall de Querol hi hagués dos passos sòlidament fortificats per defensar la Cerdanya contra les invasions dels foixencs [tan repetides en els SS.XIII-XVI!] i els francesos, en dues portes successives: la de més avall *Porta*, i l'altra de més amunt, que duria un nom pròpiament diminutiu *PORTĪCĪNUS, amb un sufix com el dels cast. *osezno*, *lobezno* (LUPĪCĪNUS), també aplicat a llocs i objectes: RO-TICINUS > cast. *rodezno*, cat. *rodese*, -a (*DECat.* VI, 376-7); i en particular: MURĪCĪNUS > cat. *Mura* (< *Mureen*), cast. *Mura* i *Murens* supra, arag. *murenzo*. Tal com en MURĪCĪNUS 'merlet de castell', tindriem en aquest *PORTĪCĪNUS un terme de fortificació. Aquest caràcter diminutiu es justificaria potser per ser un poble més petit, o bé perquè ja hi hauria un portal més defensat, cap avall a *Porta* i també un poc més amunt a la Torre Cerdana —ja en parlaré en la hipòtesi B). L'evol⁹ fonètica MURICĪNU > *Murē(z)en*, fins a *muréa*, es justifica, en fonètica catalana, per la pèrdua normal de la -C- intervocàlica i de la -N' final i aquesta forma és la que tenim grafuada *Portea* en les 6 o 7 mencions medievals del S. XIII. En la posició feble de la fi d'esdrúixol la desaparició total de la C' no fóra més sorprenent que en *Murens*, en (préssecs) *durans* (DURACINOS, *DECat.*) o en *ble* (< *blee* BLEĐĪNO-, *DECat.*, s.v.). Però, en definitiva, la -ea o -eā de *Portea* ha quedat contrreta en *Portè*, tal com *Malea* de MALITIA ha donat *malè* 'mal país, estímball' a Cerdanya etc. (*DECat.* IV, 379b56, *LleuresC* 299n. 4 on ja hi relaciono *Portè*).

B) Com que pot fer escrupol el caràcter hipotètic de l'ètimon *PORTĪCĪNUS, provem ara si en podem sortir amb un terme ben documentat en cat. i en romànic: oc. ant. *forteza* «fortification» (*PDPF*), cat. ant. *fortesa*, -eda, que fou el mot corrent en la llengua des del S.X fins al XIV, *DECat.* IV, 140a44-b2. En el te. de *Portè*, un tros més amunt del poble cap al Pimorent, hi havia la *Torre Cerdana*, ja documentada des del mateix any que *Portè*: «molendina de *Turri Cerdana*, superius, versus *Fontem Vivum* vel stagnum *Lanó*» (i més cites en Ponsich, *Top.* 145), com que aquest s'usaria amb *fortè(s)a* com *Portè* i *Porta*, és clar que sovint es diria *Porta e Forteda*, parlant dels dos (o tres) llocs contigus; majorment com veiem que *Portè* també es deia 'Porta' (INTER